

КИТАЙ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ США (1990-ті – 2000-ні рр.)

У статті здійснена спроба аналізу зовнішньополітичної стратегії США щодо КНР в 1990-ті – 2000-ні рр. Проаналізовано основні детермінанти зовнішньої політики США на «китайському» напрямі в постбіполярний період. Визначено спільні та відмінні риси зовнішньополітичного курсу США щодо КНР у період адміністрацій У. Клінтона, Дж. Буша-мол. й Б. Обами.

Ключові слова: США, КНР, зовнішньополітична стратегія, національні інтереси, «геометрична дипломатія».

В статтє осуществлена попытка анализа внешнеполитической стратегии США в отношении КНР в 1990-е – 2000-е гг. Проанализированы основные детерминанты внешней политики США на «китайском» направлении в постбиполярный период. Определены общие и отличительные характеристики внешнеполитического курса США в отношении КНР в период администраций У. Клинтона, Дж. Буша-мл. и Б. Обамы.

Ключевые слова: США, КНР, внешнеполитическая стратегия, национальные интересы, «геометрическая дипломатия».

The article analyses the U.S. foreign-policy strategy towards People's Republic of China in 1990s and 2000s. The major determinants of the United States foreign policy in «Chinese» direction in a postbipolar period are analyzed. The article also defines common and distinctive features of the US foreign-policy course towards China under the Clinton administration, under the Bush Jr. administration, and under the Obama administration.

Key words: the USA, China, foreign-policy strategy, national interests, «geometrical diplomacy».

Визначальні тенденції розвитку постбіполярного світу дають підстави виокремити перспективні напрями еволюції механізму міжнародної взаємодії в АТР. По-перше, відбувається радикальна зміна парадигми регіонального розвитку шляхом зниження ролі фактору сили як основного регулятора міжнародних відносин. Ця перспектива пов'язана зі зміною традиційної ролі держави як суб'єкта міжнародної діяльності, лібералізацією кордонів, митних бар'єрів тощо. Разом з тим, хоча глобалізація і становлення наднаціональних інститутів поступово «розмиває» державний суверенітет, перспектива реалізації цього напрямку займе тривалий історичний період. Тому в зовнішньополітичній стратегії більшості держав достатньо тривалий час зберігатимуться як комплекс традиційних, так і нових форм дипломатії. По-друге, реальністю є економічне зростання країн регіону. Економічне піднесення призведе до зміцнення всіх аспектів національно-державного потенціалу. Саме на політичному просторі АТР існують держави (КНР, країни АСЕАН, Індія), розвиток яких у перспективі не може не викликати посилення їх впливу на процес форму-

вання нового стратегічного механізму взаємодії регіонального та глобального рівнів. Відповідно надзвичайної актуальності набуває проблема взаємовідносин між центросиловими державами регіону, зокрема США та КНР, як формуючого чинника системи регіональних взаємовідносин.

Відповідного до цього основними завданнями даної статті є:

1) проаналізувати детермінуючі чинники формування зовнішньополітичної стратегії США щодо КНР в 1990-ті – 2000-ні рр.;

2) структурувати спільні та відмінні риси «китайської» політики адміністрацій У. Клінтона, Дж. Буша-мол., Б. Обами;

3) спрогнозувати можливу подальшу еволюцію американсько-китайських взаємовідносин.

«Китайський чинник» як детермінанта зовнішньополітичної стратегії США в АТР є складовою комплексних досліджень вітчизняних науковців Є.Є. Камінського, С.О. Шергіна, Л.О. Лещенка, Б.М. Гончара, М.А. Тарана, С.О. Нікішенка, М.А. Кулініча тощо. Значимість американсько-китайських відносин для формування зовнішнього курсу РФ

як на глобальному, так і на регіональному рівні стимулює постійний інтерес російських фахівців-міжнародників до вивчення фактору КНР у зовнішньополітичній стратегії США. Цій проблематиці присвячені роботи С.М. Рогова, А.І. Уткіна, А.Д. Богатурова, А.М. Хазанова, А.Д. Воскресенського, Є.І. Сафронової, А.В. Торкунова та ін. Динамічне зростання «питомої ваги» КНР у системі регіональних міждержавних взаємовідносин постбіполярного періоду є каталізатором розширення спектру досліджуваності «китайського фактора» американськими політологами, зокрема Зб. Бжезинським, Г. Кіссінджером.

Зміни міжнародного середовища статусного існування держав на міжнародній арені актуалізували питання визначення фундаментальних принципів забезпечення національних інтересів у нових зовнішньополітичних та внутрішньополітичних умовах.

Зважаючи на це, видається за необхідне визначитися з принципами аналізу дослідження концептуально-теоретичних розробок зовнішньополітичних доктрин. Національні зовнішньополітичні доктрини є цілісною системою взаємопов'язаних ієрархічних елементів, головною функціональною характеристикою яких є здатність до адаптації щодо середовища існування, а також інноваційність відносно перетворень як у середовищі існування, так і власних потенційних можливостей.

Структуру зовнішньополітичних доктрин, на наш роздум, більш доцільно розглядати як багаторівневу, а саме: перший рівень, наповнений теоріями, доктринами, що визначають зовнішньополітичні цілі та завдання; другий рівень представлений децидентами та їх уявленнями, щодо підстав правомірності обрання того чи іншого політичного механізму в практичній площині реалізації національних інтересів у міжнародному середовищі; третій рівень можна представити як засоби реалізації: політичні, економічні, військові, ідеологічні. Особливістю існування даної системи є її «тимчасовість», оскільки вона існує в певному історичному вимірі, на визначення її пріоритетів відповідно впливають як суб'єктивні чинники – певний рівень світогляду (як масового, так і політичної еліти), так і об'єктивні чинники – географічне положення держави, національні економічні ресурси тощо.

Враховуючи вихідні характеристики, з якими США вступили у XXI століття, на думку автора, традиційний підхід до аналізу їх взаємодії виключно крізь призму «геометричної дипломатії» (грунтування міжнародних відносин на засадах «стратегічних трикутників», «чотирикутників» і т. д.) не є достатньо ефективним.

Наріжним методологічним принципом взаємодії в «геометричному форматі» є потенційні можливості координації зовнішньополітичного курсу інших учасників завдяки балансуванню на суперечностях, а відповідно кон'юнктурному зближенню то з однією, то з іншою вершиною «трикутника». Прагматичність такої політики визначається тимчасовими тенденціями, звужуючи в майбутньому діапазон варіативності зовнішньополітичного курсу

щодо трансформації статусу держав із суперників до партнерів.

Контекст аналізу ефективності взаємодій у межах «геометричної дипломатії», на думку російського науковця М. Троїцького, потребує виконання певних умов, головними серед яких є: 1) порівняльний потенціал учасників трикутника; 2) співвідношення інтенсивності і «однорідності» взаємодій між цими учасниками; 3) певну «замкненість» системи взаємовідносин усередині трикутника, її самодостатність відносно зовнішнього світу [1].

До даних індикаторів можна додати співвідношення між рівнем політичної еліти учасників та ідеолого-теоретичних принципів, які вони відстоюють. Хоча ідеологічні розбіжності не є настільки дієвими на міжнародній арені, як політичні чи економічні інтереси, але динамічне зближення між різноспрямованими в ідеологічному відношенні державами цілком реально зумовить негативну реакцію громадської думки на даний процес.

«Геометрична дипломатія» в умовах глобалізації втрачає свою дієвість внаслідок зростання взаємопов'язаності світу в усіх вимірах, оскільки закритість даної системи входить у суперечність із загальними тенденціями зростання взаємовпливів та взаємозв'язків із зовнішнім середовищем. Це визначається можливим дисонансом значимості взаємодії на рівні учасників «трикутника» та їх зв'язків з акторами, що представляють зовнішнє середовище.

Виходячи з цього, аналіз взаємодій у форматі центросилових держав є більш об'єктивним, з точки зору «багатовимірної системи», яка має відкритий характер.

Динаміка сучасного політичного процесу формує, навіть незважаючи на асиметрію міжнародного порядку, прагнення акторів міжнародних відносин до участі в структурованні основних вимірів перспективного плану регіонального та глобального розвитку на підставі статусу стабільного та передбачуваного партнера.

Аналіз та прогнозування зовнішньополітичного курсу держави видається доцільним з урахуванням реалізації задекларованих концептуально-теоретичних основ у практичній політиці, яка завжди включає до свого складу комбінаторику різних за своїм напрямом парадигм.

Зазначені фактори викликали надзвичайний сплеск дискусій з питань формування концептуальних засад зовнішньополітичного курсу США в 1990-ті – на початку 2000-х років.

Разом з тим, дії адміністрації Дж. Буша-ст. засвідчили, що, хоча й було проголошено про формування нового світового порядку, чіткої концепції і моделі порядку не розроблено. Професор американської зовнішньої політики Школи сучасних міжнародних досліджень Пола Х. Нітце Університету ім. Дж. Гопкінса, радник президента США з питань національної безпеки в 1977-1981 рр. Зб. Бжезинський, відзначаючи неготовність керівництва США до глобальних наслідків розпаду СРСР, підкреслив: «Буш і його команда успішно справились з демонтажем «імперії зла», але в них було мало

часу, щоб розробити план розвитку після перемоги, який вони, так як й інші, не змогли передбачити повною мірою» [2, с. 66]. Схожою була ситуація і в академічному середовищі – позиції розходились, розпочалися дискусії, результати яких знайшли відображення вже в документах демократичної адміністрації У. Клінтона.

Під час президентської кампанії 1992 р. обидва претенденти на посаду президента США – республіканець Дж. Буш-ст. та демократ У. Клінтон. – займали достатньо жорстку позицію стосовно «китайського» питання. У 1992 р. адміністрація Дж. Буша-ст. знову пропонувала продовжити для КНР статус найбільшого сприяння щодо торгівлі, у той же час губернатор штату Арканзас У. Клінтон, кандидат на посаду президента США, виступив з гострою критикою політики адміністрації Дж. Буша-ст. «Незважаючи на обіцянки адміністрації, що Китай не буде порушувати принципи нерозповсюдження, я надзвичайно занепокоєний можливістю продажу сучасних озброєнь режимам Сирії та Іраку. Окрім того, є повідомлення, що Китай надає технології подвійного значення Сирії, Лівану та Пакистану і здійснює підготовку фахівців для їх застосування. Випробування найбільшого ядерного пристрою в Китаї ... є серйозним попередженням, що політика «конструктивних контактів» президента Дж. Буша зазнала цілковитого провалу», – стверджував У. Клінтон [3, с. 202].

Обрана адміністрація на чолі з демократом У. Клінтоном продовжила лінію щодо пріоритетності Азійсько-Тихоокеанського регіону в шкалі зовнішньополітичної стратегії США, що знайшло своє відображення в проголошеній у липні 1993 р. концепції «нового тихоокеанського співтовариства» [4, с. 510].

Геополітичні трансформації початку 90-х рр. XX ст. спричинили пошук адміністрацією У. Клінтона концептуальних розробок щодо глобальної стратегії на період після розпаду біполярного порядку.

Прагнучи зберегти передові позиції США у справах світового співтовариства, адміністрація У. Клінтона замінила доктрину «стримування» комуністичної загрози стратегією «розширення» – розширення світового співтовариства вільних ринкових демократичних держав. Ця стратегія була представлена в щорічній доповіді президента США, у якій відзначалося, що необхідно підтримувати безпеку США, спираючись на американські збройні сили; сприяти поживленню американської економіки й зміцненню демократії за кордоном. Підкреслювалась важливість АТР для інтересів і безпеки США, і було відзначено, що США є тихоокеанською державою [5, с. 28-29].

Зміщення акцентів «китайської» політики США пояснювалось як причинами глобального характеру (геополітичні зрушення початку 90-х рр. XX ст.), так і внутрішньорегіональними чинниками. У 1994 р. Г. Кіссінджер зазначив: «Америці будуть потрібні партнери у справі збереження рівноваги в багатьох регіонах світу, і цих партнерів не завжди доведеться

вибирати, виходячи з одних лише моральних міркувань» [6, с. 738].

Зростання економічного і політичного впливу КНР як на регіональному, так і на глобальному рівні перемістило Китай у вимір дієвих акторів міжнародних відносин і таким чином виступило своєрідним каталізатором модернізації зовнішньополітичної концепції США щодо КНР. Виконавчий директор Національного бюро азійських досліджень (м. Сіетл) Р. Еллінг та Е. Олсен – професор з питань національної безпеки і азійських студій у Морському університеті післядипломної освіти, що підпорядковується ВМФ США, характеризуючи перспективи взаємовідносин між Вашингтоном та Пекіном на початку 90-х років XX ст., зазначили: «Американські політики повинні оцінювати китайський виклик неемоційно та об'єктивно. Незалежно від того, подобаються чи не подобаються У. Клінтону лідери Пекіна, він повинен буде торгуватися з ними з широкого діапазону політичних питань, питань безпеки та економіки» [7, с. 122].

Продовження відносин між Вашингтоном та Пекіном на засадничих принципах біполярності в нових геополітичних умовах вважалося неефективним, оскільки збереження існуючого статус-кво в регіоні було вигідно двом сторонам. Вашингтону – для структурування концептуально-теоретичної основи зовнішньополітичної стратегії глобального та регіонального рівня й для визначення оптимальної моделі щодо співвідношення національних інтересів у зовнішньополітичній сфері з можливостями національної економіки, яка потребувала відповідного «відпочинку» та реформування на початку постбіполярного періоду; зацікавленість Пекіна щодо підтримання існуючого регіонального порядку, навіть за домінування США, пояснюється необхідністю збереження стабільних відносин з основними зовнішньоекономічними партнерами, які є гарантом стабільності у сфері поступального зростання Валового внутрішнього продукту, що є особливо важливим в умовах реалізації державою істотних економічних реформ. Отже, як це не видається парадоксальним, але політика лідерства США в АТР створює для КНР відповідний резерв часу для досягнення статусу актора міжнародних відносин з глобальним впливом, який у перспективі матиме можливості для перегляду дійсного розподілу ролей як на регіональній, так і глобальній міжнародній арені. Як стверджує американський фахівець Р. Росс політика США «багато домоглась у здійсненні впливу на позицію Китаю з широкого кола питань, які мають суттєве значення для США» [8, с. 49]. Виступаючи з позицій продовження американсько-китайського співробітництва, він відзначає, що «протистояння ... стане неминучим, тільки якщо одна зі сторін прагнула до цього. Враховуючи можливі наслідки для всієї Східної Азії, стало б катастрофою, якщо цього прагнула б Америка» [8, с. 51].

Координація зовнішньополітичного курсу США щодо КНР зумовлювалась і видозміною змістовного наповнення взаємовідносин Вашингтона зі своїми

азійськими союзниками, які були мало зацікавлені в продовженні політики «стримування» Китаю, виходячи з власних національних політико-економічних інтересів. За твердженням президента Нью-Йоркського Національного комітету з американсько-китайських відносин Д. Лемптона: «У нову епоху традиційні союзники Вашингтона будуть значно стриманіше йти у фарватері його політики. Більш того, азійські торгові партнери США будуть надзвичайно обережні, оскільки товарообіг між азійськими країнами, включаючи Китай, перевищив у 1994 р. 500 млрд доларів і продовжує стрімко зростати. Інформаційна революція і розповсюдження новітніх технологій роблять абсурдними ідеї стримування зразка 50-х років» [9, с. 108]. Сполучені Штати Америки, на думку професорів Мічиганського університету А.Ф. Тернау і У.Р. Девідсона, надзвичайно зацікавлені у співробітництві з Китаєм, зважаючи на цілу низку причин. По-перше, це запобігло б розколу Азії на табори, які змагаються між собою, що у свою чергу дозволило б Америці підтримувати сталу присутність у регіоні при відносно низьких затратах, а також обмежило б можливість як розвитку ядерного потенціалу Північною Кореєю, так і дестабілізації на Корейському півострові; по-друге, відносини співробітництва сприяли б процвітанню та модернізації величезної економіки континентального Китаю за участю американського бізнесу; по-третє, співробітництво полегшило б проведення операцій ООН з безпеки в різних регіонах світу і надало б більшої сили міжнародним угодам у таких сферах, як торгівля, нерозповсюдження ядерної зброї та захист навколишнього середовища [10, с. 37].

Отже, політика широкого залучення КНР до активної, а головне відповідальної участі щодо конфліктогенних питань міжнародного розвитку, на думку представників адміністрації У. Клінтона, була найефективнішою та найоптимальнішою моделлю американо-китайських взаємовідносин.

У своїх спогадах У. Клінтон відзначив, що концептуальні підходи його адміністрації в зовнішньополітичній сфері мали на меті утвердження у світовій політиці пріоритету об'єднаних факторів над факторами роз'єднання [11, с. 956].

Таким чином, модель політики США щодо КНР мала вигляд середнього варіанта між політикою «стримування» та політикою «умиротворення», оскільки продовження жорсткої політики, характерної для біполярного періоду, лише провокувало б КНР до радикальних дій з розв'язання проблемних питань (наприклад, проблеми Тайваню). Це могло б спричинити загрозу значного масштабного конфлікту. Варіант «китайської» політики, впроваджуваний у життя адміністрацією У. Клінтона, створював передумови для органічного та прагматичного входження Китаю до сучасного механізму взаємовідносин, сприяв зародженню формування системи взаємних компромісів між Вашингтоном та Пекіном. Це стало стабілізуючим чинником існуючого конфліктного потенціалу в двосторонніх відносинах. Разом з тим, доктрина американського

уряду була відображенням концепції «балансу сил» чи так званої «геометричної дипломатії», яка передбачала розвиток відносин з одним партнером з метою нейтралізації зовнішньополітичної ініціативності інших сторін. Інструментарій вирішення цього завдання, хоч і значно модернізований, мав зв'язок з періодом біполярності: по-перше, використання та удосконалення системи передового базування та військової присутності в регіоні; по-друге, збереження та поглиблення військово-політичних союзів з Японією та Південною Кореєю.

Аналіз чинників щодо формування зовнішньополітичної концепції адміністрації Дж. Буша-мол. дозволяє говорити про положення, яке існувало за адміністрації У. Клінтона, як про діалог-критику прибічників різних підходів до формулювання визначальних настанов зовнішнього курсу, що зберігалась і на початку ХХІ ст. Внутрішнім чинником щодо формування концептуальних основ зовнішнього курсу стало співвідношення впливу політичних груп в адміністрації Дж. Буша-мол., які відстоювали різні позиції щодо визначення місця та ролі США в нових геополітичних умовах. Протилежні підходи з цього питання знайшли відображення і в конкурентній боротьбі ідей у середовищі політико-академічної еліти. Формуючими зовнішніми чинниками виступали: внутрішні трансформації КНР в економічній та політичній сферах, що визначили нові акценти в зовнішньому курсі Китаю; російський фактор в американсько-китайських відносинах, який має багатовимірний характер: політичний, економічний, енергетичний, військовий; проблема розповсюдження ядерної зброї в АТР (проведення ядерних випробувань в Індії та Пакистані).

Президент Дж. Буш-мол. в «Доповіді про становище нації» в січні 2002 р. заявив, що США отримали унікальну можливість – стати країною, яка служить цілям більш високим і більш значним, ніж власні національні інтереси. Лідер США підкреслив: «Події вересня 2001 р. нагадали американцям, що в них є зобов'язання не лише перед країною, але й перед історією. Вони почали більше розмірковувати не лише про матеріальні речі, а що вони доброго можуть зробити для решти світу» [12, с. Н100].

20 вересня 2002 р., відповідно до закону Голдуера-Ніколса від 1986 р., який зобов'язує президента представляти на розгляд Конгресу щорічну доповідь щодо національних інтересів, цілей і потенційних можливостей, була оголошена «Стратегія національної безпеки».

Основний наголос у зовнішньополітичному фокусуванні щодо КНР був зроблений на тому, що відносини Сполучених Штатів Америки з КНР є «важливою ланкою нашої стратегії, щоб просувати стійку, мирну і спроможну в Тихоокеанському регіоні безпеку. Ми вітаємо появу сильного, мирного і спроможного Китаю» [13]. Одночасно були висловлені критичні зауваження щодо невідповідності зовнішньополітичних устремлень КНР новим світовим реаліям: «У прагненні забезпечити зрос-

тання військових можливостей, які є загрозою для його сусідів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Китай слідує застарілим шляхом, що зрештою ускладнить набуття ним національної могутності. Сполучені Штати шукають конструктивні відносини з Китаєм, що змінюється. Ми вже розвиваємо співробітництво в тих сферах, де наші інтереси частково співпадають, зокрема в поточній війні з тероризмом і в просуванні стабільності на Корейському півострові. Також ми координували дії щодо майбутнього Афганістану та ініціювали всебічний діалог з питань контртероризму і подібних загроз перехідного періоду» [13]. Реалізація успіху КНР з ефективною реалізацією програми національної модернізації узалежнювалась в СНБ від «більшої відкритості щодо інформованості, розвитку громадянського суспільства і зміцнення індивідуальних прав людини. ... Тільки дозволяючи китайському населенню думати, збиратися і поклонятися вільно можна досягнути повної реалізації потенціалу» [13].

Таким чином, доктрина адміністрації Дж. Буша-мол. чітко спроєктувала результат нових викликів та загроз національним інтересам у структуровану форму з принциповими положеннями щодо інноваційних можливостей забезпечення домінуючої ролі США у світовому механізмі взаємовідносин. На початку XXI ст. концептуально-теоретичною основою зовнішньої політики США став компромісний варіант глобального лідерства, у якому поєднувались елементи ліберально-консервативного підходу і концепції «жорсткої» гегемонії більш близької республіканцям.

Новітнім визначальним фактором американо-китайських відносин стала світова фінансова криза, в умовах якої до влади в США прийшла демократична адміністрація новобраного президента Б. Обами. І хоча формування основних настанов зовнішньополітичної стратегії США нової адміністрації ще триває, тим не менш аналітичні розробки провідних аналітичних центрів та пропозиції провідних експертів у галузі міжнародних відносин засвідчують реальність радикальних змін у взаємовідносинах США – КНР. Свідченням модернізації зовнішньополітичного курсу США на «китайському» напрямі стала доповідь Зб. Бжезинського в Пекіні з нагоди 30-річчя встановлення дипломатичних відносин між США та КНР. У ній Зб. Бжезинський висунув ідею особливих відносин між Пекіном та Вашингтоном: «... нам необхідно утворити неформальну «двійку». Відносини між Китаєм та США мають носити характер всеосяжного партнерства» [14]. Аналогічна позиція була представлена і Г. Кіссінджером: «Китайсько-американські відносини слід підняти на новий рівень. Сьогоднішню кризу можна подолати лише в разі усвідомлення спільності цілей. Такі питання, як поширення зброї масового знищення, енергетика і зміна клімату вимагають зміцнення політичних зв'язків між Китаєм і Сполученими Штатами» [15]. Ілюстрацією початку розбудови американо-китайського кондомініуму став візит державного секретаря США Х. Клінтон до країн Азії в лютому

2009 р. Цей візит фактично зламав попередню практику першого візиту держсекретаря США до країн Європи або до країн Близького Сходу, засвідчивши, що азійський напрям є стратегічно важливою складовою нової американської адміністрації. Керівник МЗС КНР Ян Цзечи коментуючи результати візиту Х. Клінтон до Китаю 20-22 лютого 2009 р. зазначив: «Китай як найбільша країна, що розвивається, і США як найбільш розвинена країна світу, повинні і здатні підтримувати довгострокові і стабільні відносини» [16].

Разом із тим, конфліктогенні «релікти» зберігають своє дестабілізуюче значення щодо американо-китайських відносин і для адміністрації Б. Обами. Аналізуючи конфліктний потенціал кризових точок у взаємовідносинах між США та КНР після приходу до влади у США адміністрації Б. Обами, Віцепрезидент фонду Карнегі за міжнародний мир Дуглас Пааль, який у 2002-2006 рр. займав посаду неофіційного представника США на Тайвані як директор Американського інституту на Тайвані, стверджує: «Напруженість між США та Китаєм знаходиться на підйомі. Її зростання викликано американо-китайськими суперечностями щодо продажу США озброєння тайванській адміністрації й можливою зустріччю президента США з Далай-ламою» [17]. Ці суперечності, на думку американського фахівця, можуть завадити розвитку відносин між Вашингтоном та Пекіном у стратегічно важливих сферах: нерозповсюдження ядерної зброї, протидія глобальним загрозам, зокрема тероризму тощо [17].

І якщо в роки «холодної війни» адміністрація США мотивувала важливість КНР для США необхідністю стримування спільного ворога, то з початку 1990-х рр. стала висуватися ідея необхідності розвитку співробітництва з КНР з метою попередження дестабілізуючих дій самого Китаю (розповсюдження зброї масового знищення, захист навколишнього середовища тощо). Все це знайшло відображення в концептуальному оформленні глобальної стратегії США в період правління демократичної адміністрації У. Клінтона. «Доктрина Клінтона» зберігала базову мету американської політики – підтримання глобальної позиції США (єдина наддержава) і лідерства в здійсненні глобального регулювання (Стратегія залученості до світових справ і розширення зони демократії). Тому протягом першого терміну адміністрація У. Клінтона зробила спробу масштабного дипломатичного «наступу» на КНР, використовуючи економічні важелі тиску. Політичною метою цієї кампанії були демократизація політичної системи КНР і її еventуальна трансформація в бік ліберальної демократії, а економічною – отримання широкого доступу до ємкого китайського ринку. У період другого терміну президентства У. Клінтона була вироблена концепція конструктивного залучення КНР, яка була найбільш оптимальним варіантом, з точки зору збереження безпеки в Східній Азії, і відповідала як інтересам США, так і РФ. Разом з тим потрібно відзначити, що американська зовніш-

нюполітична стратегія щодо КНР має суперечливий характер і є скоріше реакцією на конкретні обставини, ніж складовою частиною загальної стратегії, спрямованої на просування інтересів США. У частині американських політикоформуючих кіл Китай розглядається більшою мірою як потенційний суперник, а не партнер, що знайшло своє відображення в «Стратегії національної безпеки США», проголошеній вже за республіканської адміністрації Дж. Буша-мол. Хоча при цьому США активно взаємодіють з КНР щодо «корейської проблеми», проблеми розповсюдження зброї масового знищення, що знаходить практичне втілення і в зовнішнь-

ополітичній діяльності адміністрації Б. Обами. Так, у традиційному зверненні до конгресу США 27 січня 2010 р. Б. Обама відзначив, що його адміністрація відстоюватиме принципи ядерного нерозповсюдження і сприятиме просуванню до світоустрою без ядерної зброї. «Навіть коли ми ведемо дві війни, ми також протистоїмо, можливо, найбільш серйозній небезпеці – загрози ядерних озброєнь», – сказав він [18].

Отже, стратегію міжнародної діяльності США після закінчення холодної війни можна визначити як «ліберально-консервативний варіант лідерства з елементами гегемонії».

ЛІТЕРАТУРА

1. Троицкий М. «Иллюзии треугольников» в современных отношениях Россия – Запад [Электронный ресурс] / М. Троицкий. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/two/009.htm>. – Загл. с экрана.
2. Бжезинский Зб. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы / Зб. Бжезинский; пер. с англ. – М.: Международные отношения, 2007. – 237 с.
3. Менгес К. Китай: нарастающая угроза / К. Менгес; пер. с англ. – М.: Издательство Независимая газета, 2006. – 608 с. – (Серия «История великих цивилизаций»).
4. Clinton B. Fundamentals of Security for a New Pacific Community / B. Clinton // U.S. Department of State Dispatch. – 1993. – July 19. – P. 509-510.
5. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. The White House. – Washington, D.C.: GPO, 1995 (February). – 33 p.
6. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер; пер. с англ. – М.: Ладомир, 1997. – 847 с.
7. Ellings R.J. A new Pacific profile / R.J. Ellings, E.A. Olsen // Foreign policy. – Winter 1992/1993. – № 89. – P. 116-136.
8. Ross R. Why our hardliners wrong / R. Ross // The National Interest. – 1997. – № 49. – P. 42-51.
9. Американские специалисты о взаимоотношениях США и КНР // США: экономика, политика, идеология. – 1996. – № 5. – С. 104-109.
10. Lieberthal K. A new China strategy / K. Lieberthal // Foreign policy. – 1995 – Vol. 74, № 6. – P. 35-49.
11. Clinton B. My life / B. Clinton. – N.Y.: Random House, 2005. – 1024 p.
12. Bush W. George. The State of the Union Address by the President of the United States. Congressional Record. White House. Tuesday, January 29, 2002. 107th Congress, 2 nd. Session. 148 Cong. Rec. H 98. – Vol. 148, № 5. – P. H100-H105.
13. The National Security Strategy of the United States of America. September 2002 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>. – Title from a screen.
14. Brzezinski Zb. The Group of Two that could change the world [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ft.com/cms/s/0/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac.html?nlick_check=1. – Title from a screen.
15. Киссинджер Г. Шанс для нового миропорядка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/translation/246616.html>. – Загл. с экрана.
16. Ян Цзечи: китайско-американские отношения должны подняться на более высокий уровень развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/31521/6597891.html>. – Загл. с экрана.
17. Paal D. China and the United States – A Difficult Year Ahead [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.carnegie.ru/en/pubs/media/84010.htm>. – Title from a screen.
18. Б. Обама: Послание конгрессу США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.systemforex.ru/trader/analytics/3/10990/>. – Загл. с экрана.

Рецензенти: Іванов М.С., д.політ.н., професор;
Магда С., к.політ.н.

© Шевчук О.В., 2010

Стаття надійшла до редколегії 07.04.2010 р.